

A családból kiemelt gyermek kapcsolatai (Első rész)

Ma már nem kérdés, milyen fontos – és hosszútávon „kifizetődő” – a különélő szülők által nevelt gyermekek kapcsolattartási ügyeinek nagy szakértelemmel és odafigyeléssel történő intézése. Tudjuk, hogy nem elég a kapcsolattartást – vagy egyéb tartós jogviszonyt érintő kérdéseket, megállapodásokat – csak a házasság felbontását követően részletesen tárgyalni, kidolgozni, hanem már a különválás, a per kezdetén szükséges az érdekeket tisztázni és elérni a felek számára elfogadható és működő rendezést.

A szakemberek hosszú évek óta a családból kiemelt gyermekek kapcsolatainak fontosságát hangsúlyozzák. Kézikönyvek, módszertani levelek hívják fel a figyelmet arra, hogy a gyermekvédelemben dolgozó szakembernek, mit és hogyan kell csinálni a kapcsolattartás, a gyermek sorsának alakulása, alakítása érdekében. Mégis a mai napig eltérő a szakellátók, a gyámhivatalok joggyakorlata, nincs egységes jogértelmezés és jogalkalmazás a kapcsolattartási jog kérdésében, olykor pedig súlyos jogsértésekkel lehet találkozni. Joggal állapíthatjuk meg, hogy a Gyermekvédelmi törvény kommentárjának hiánya nagymértékben hozzájárul ehhez a jelenséghez.

■ SZABÁLYOZÁS ÉS GYAKORLAT

Gyakori, hogy a gyámhivatalok az intézményben vagy nevelőszülőnél élő gyermekek kapcsolattartását az „intézet házirendje szerint” mondattal szabályozzák. A kapcsolattartás szabályozásának eljárás szabályaiban nincs különbség a családban nevelkedő vagy az átmeneti nevelt gyermekek között. Ugyanúgy meg kell határozni mindkét esetben a kapcsolattartás gyakoriságát és időtartamát, a gyermek átadásának és visszaadásának helyét, idejét és módját, az elmaradt kapcsolattartások pótlásának rendjét, illetve a kapcsolattartás elmaradására vonatkozó előzetes értesítési kötelezettséget. A szabályozásnál természetesen figyelemmel kell lenni a gyermek speciális helyzetére, de a részletes szabályozás ettől függetlenül nem maradhat el, írja Forgács a „A kapcsolattartási ügyek vizsgálata” című cikkében,¹ amelyben az Egészségügyi-, Szociális- és Családügyi Minisztérium a kapcsolattartási ügyek végrehajtásáról 2003-ban készült vizsgálatáról számol be. Miután azonban a vizsgálat csak a különélő szülők és gyermekeik vonatkozásában fókuszált az eredménytelen végrehajtások okaira, indokolt továbbgondolni az idézeteket, azaz áttekinteni, rendszerezni és értelmezni az átmeneti nevelésbe vett gyermekek kapcsolattartási jogát szabályozó rendelkezéseket, valamint bepillantani – e jog érvényesülése szempontjából – a mindennapok gyakorlatába.

■ I. A KAPCSOLATTARTÁSI JOG

Már első rátekintésre kettősség érzékelhető a kapcsolattartási jog szabályozását illetően, hiszen egyrészt a rendelkezések általános jellegűek, másrészt viszont speciális szabályokat fedezhetünk fel, attól függően, hogy családban nevelkedő vagy családból kiemelt gyermek-szülő kapcsolattartási jogáról beszélünk. Eltérések jelentkezhetnek a jogviszony tartalma (jogalany-

ok jogai és kötelességei), a döntéshozatal és végrehajtás módja, vagy épp az alkalmazható jogkövetkezmények tekintetében.

Elsőként, röviden tekintsük át a kapcsolattartási jogot szabályozó általánosnak tekinthető rendelkezéseket.

■ 1. A szülő-gyermek kapcsolattartási joga

A Gyermek Jogairól szóló New York-i Egyezmény szerint, az Egyezményben részes államok tiszteletben tartják a mindkét szülőjétől vagy ezek egyikétől külön élő gyermeknek azt a jogát, hogy személyes kapcsolatot és közvetlen érintkezést tarthasson fenn mindkét szülőjével, kivéve, ha ez a gyermek mindenképp fennálló érdekével ellenkezik.²

Érdemes megjegyezni, hogy az Egyezmény, a gyermek kapcsolattartáshoz való jogát csak a szülők vonatkozásában rögzíti, míg egyéb hozzátartozókról említést nem tesz továbbá, hogy nem abszolút jogról lévén szó e jog a gyermek érdekében korlátozható.

Hazánkban 1995-ig a kapcsolattartási jog és kötelesség a két szülőre vonatkozott.³ Az 1995. évi módosítás óta a Családjogi törvény 92.§-ának (1) bekezdése alapesetben hárompólusú jogviszony alanyainak a jogáról illetve kötelezettségéről szól – és szintén csak szülőt említ –, amikor a kapcsolattartási jog meghatározásakor úgy fogalmaz: a gyermeknek joga, hogy különélő szülőjével személyes és közvetlen kapcsolatot tartson fenn, a gyermekétől különélő szülő joga és kötelessége, hogy gyermekével kapcsolatot tartson fenn, vele rendszeresen érintkezzen továbbá a gyermeket nevelő szülő vagy más személy köteles a zavartalan kapcsolattartást biztosítani.

A jogalkotó a Csjt.-ben alapvetően csak a kapcsolattartási jog keretszabályait határozza meg, míg az üresen hagyott helyeket az alacsonyabb szintű jogszabályok és a jogalkalmazás (a felek, gyámhivatal, bíróság) tölti ki tartalommal.

¹ Családi Jog 2004. dec. II. évfolyam IV. szám HVG Orac

² Ld. 1991. évi LXIV. törvény a Gyermek Jogairól szóló, New Yorkban, 1998. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről (továbbiakban: Egyezmény) 9. cikk 3. pontját.

³ Ld. Filó–Pehr: Gyermekvédelem, gyámügy, HVG Orac Bp. 2004. 102-104 old.

- A tankönyv szerint a kapcsolattartási jog
- a legtágabb a szülők életközösségének megszűnése, vagy házasságának felbontásakor a gyermek egyik szülőnél történő elhelyezésének esetén. A szülők elsősorban meg egyezéssel rendezik a kapcsolattartást. Ennek hiányában, kérelmükre a gyámhivatal, a házasság felbontása és gyermek elhelyezési per során pedig a bíróság dönt.
 - Szűkebb e jog gyakorlása a gyermekvédelmi gyámság esetén, mert csak a gyámhivatali határozat alapján van lehetősége a szülőknek (a szülők egyikének) a gondozó intézmény rendjének – a nevelőszülő és a gondozott gyermek érdekeinek – megfelelő kapcsolattartási jog gyakorlására.
 - Ritkán és attól függően, hogy milyen jellegű az örökbefogadás – a gyermek érdekét messzemenően figyelembe véve – sor kerülhet az örökbe fogadott gyermek és a vér szerinti szülők közötti kapcsolattartási jog biztosítására. (Ugyancsak lehetőség van e jog gyakorlására, ha az örökbefogadás a gyermekről történt lemondás ellenére nem realizálódott.)
 - Kivételes esetben a szülői felügyelettel megfosztott szülő javára is engedélyezhető a kapcsolattartás (a gyakorlatban a felügyeleti jog megszűnését követő hosszabb idő elteltével, továbbá a szülői felügyeleti jog visszaállítását megelőző időszakban kaphat a szülő lehetőséget a kapcsolattartás gyakorlására).⁴

A szülőnek joga van gyermekével kapcsolatot tartani akkor is, ha szülői felügyeleti joga szünetel. Kivételesen indokolt esetben, a gyermek érdekében azt a szülőt is fel lehet jogosítani a gyermekkel való kapcsolattartásra, akinek a szülői felügyeleti jogát a bíróság megszüntette, vagy akinek szülői felügyeleti joga a 48.§ (3) bekezdése alapján szűnt meg és a gyermek örökbefogadására nem került sor. Erről a szülői felügyeletet megszüntető bíróság vagy – ha a gyermeket tartós nevelésbe vették – a gyámhivatal dönt.⁵

A Csjt. a különélő szülő kapcsolattartáshoz való jogát nem sorolja a szülő felügyeleti jog tartalmi körébe. A kiskorú gyermek gondozásának, nevelésének, vagyona kezelésének, valamint törvényes képviselőjének joga és kötelessége, továbbá a gyámnevezésnek és a gyámságból való kizárásnak joga mellett, a szülő azon joga és kötelessége, hogy gyermekével kapcsolatot tartson fenn, nem a szülői felügyeleti jog része, hanem attól relatív független, önálló szülői jogként jelenik meg.

A szülő tehát a kapcsolattartás jogát szülői felügyeleti jogának szünetelése mellett is gyakorolhatja, sőt köteles gyakorolni. A szülői felügyeleti jog megszüntetése esetében pedig, a megszüntetés ellenére, kivételesen és a gyermek érdekében feljogosítható a kapcsolattartásra. Ez előfordulhat akár abban az esetben is, amikor az átmeneti nevelt gyermek szülőjének felügyeleti jogát a bíróság éppen azért szüntette meg, mert a szülő – neki felróhatóan – a gyermek érdekét súlyosan sértő módon nem volt együttműködő és gyermekével nem

tartott kapcsolatot (Csjt. 88.§ (1) b)). Sőt a bíróság a jövőre nézve visszaállíthatja a szülői felügyeletet, ha az az ok, amely miatt azt megszüntették (jelen esetben a kapcsolattartás elmulasztása), már nem áll fenn, feltéve, hogy nincs egyéb olyan ok sem, amely alapul szolgálna a megszüntetésre.

A kapcsolattartási jog szülői felügyeleti jog részjogosítványhoz viszonyított önállóságát indokolja az is, hogy a szülő mellett vagy helyett jogosultként bármikor beléphet nagyszülő, nagykorú testvér, adott esetben nagybácsi és egyéb hozzátartozó is.

Megállapítható azonban, hogy összességében a szülő felügyeleti és kapcsolattartási joga olykor egymásra kihatással van, de alapvetően egymástól függetlenül érvényesül.

A Gyermekvédelmi törvény a kapcsolattartási jog tartalma tekintetében a Csjt. szabályaihoz képest kiterjesztően rendelkezik: a gyermeknek joga van, hogy mindkét szülőjével kapcsolatot tartson abban az esetben is, ha a szülők különböző államokban élnek, továbbá joga van a szülő felügyeleti jogának megszűnése esetén is származása, vér szerinti szülei megismeréséhez és – a vér szerinti szülők beleegyezése mellett – a kapcsolattartásra is.⁶

A kapcsolattartás célját, a kapcsolattartási jog formáit, a kapcsolattartásra jogosultak körét, az elutasítás, korlátozás, szünetelés, megvonás valamint az újraszabályozás feltételeit a többször módosított Gyer 27.§-32.§-i tartalmazzák.⁷

A fentiekben tett „általános rendelkezések”-nek tekinthető felsorolásból kihagyott szabályok jellemzően már vagy a külön élő szülők (egyéb hozzátartozók) és gyermek kapcsolattartására, a határozathozatal módjára (egyezségkötés, mediáció), a végrehajtásra (gyermekvédelmi közvetítői eljárás igénybevétele, gyermekjóléti szolgálat kapcsolattartásának közreműködése, védelemből vétel elrendelése, végrehajtási bíróság, írásbeli figyelmeztetés) a családból kikerült gyermek személyes kapcsolatait tekintetében tartalmazzák rendelkezéseket.⁸

A továbbiakban kizárólag az átmeneti nevelésbe vett gyermek-szülő (más személy) kapcsolattartási jogát érintő jogszabályokat kívánom részletesen tárgyalni, különös figyelemmel a kapcsolattartási jog – jogszabályoknak megfelelő – érvényesítésére, védelmére és az átmeneti nevelésbe vétel céljára.

■ 2. Jog a családi kapcsolatok ápolásához

A jogalkotó a Gyermek jogairól szóló New York-i Egyezmény hatására, a Családjogi törvénnyel összhangban, a Gyermekvédelmi törvény gyermeki jogokat deklaráló rendelkezései mellett a családból kiemelt gyermekek jogait a Gyermekvédelmi törvény alapvető jogok és kötelességek címmel kezdődő II. fejezetében külön csoportba illeszti. E jogok között szerepel a szemé-

⁴ Csiky-Filó: Magyar Családjog, HVG-Orac, Bp. 2003. 305. old.

⁵ Ld. 1952. évi IV. törvény a házasságról, a családról és a gyámhatóságról (továbbiakban: Csjt.) 92.§ (2),(3) bekezdés

⁶ Ld. 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról (továbbiakban: Gyvt) 7.§ (4),(5) bek.

⁷ 149/1997. (IX.10) Korm. rendelet a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról (továbbiakban: Gyer)

⁸ Ld. Gyer. 30.§/A,B,C,D, 33.§

lyes kapcsolatok ápolásához, azaz a kapcsolattartáshoz való jog (Gyvt. 9.§(1)i)).

A gyermekvédelem rendszere a gyermek családban történő nevelkedésének elősegítésére, a veszélyeztetettség megelőzésére és megszüntetésére helyezi a hangsúlyt. A törvény a gyermekvédelmi szakellátások céljaként határozza meg az otthont nyújtó teljes körű ellátás biztosítását, valamint a gyermek családi környezetébe történő visszahelyezését előkészítő, családi kapcsolatainak ápolását elősegítő családgondozást, és csak ha ez nem lehetséges, az örökbefogadás elősegítését. Az átmeneti nevelésbe vétel addig biztosítja az egyéni elhelyezési terv szerint a gyermekotthont nyújtó ellátását, amíg a gyermek családja képessé válik a gyermek visszafogadására (Gyvt. 52.§, 53.§ (1)b), 77.§ (3)bek.).

A családi kapcsolatok támogatásának legfontosabb eszközei a családi látogatások. A látogatásoknak a család újraegyesítésében játszott kulcsfontosságú szerepét számos vizsgálat bizonyítja. A gyakori látogatások erősítik annak valószínűségét, hogy a gyermek hazatérhessen.⁹

Elsődleges cél tehát az, hogy a gyermek – ha lehet – kerüljön vissza családjába, a hangsúly a családi kapcsolatok ápolásán, a családgondozáson, a családba való visszahelyezésen van. A cél elérése érdekében pedig a jogszabályok széles körben határoznak meg feladatokat, jogokat és kötelezettségeket.

2.1 Elhelyezési javaslat és terv

A szakszolgálat az elhelyezési javaslat kialakítása érdekében elhelyezési értekezletet, majd az elhelyezési terv elkészítésére külön értekezletet hívhat össze.¹⁰ Az egyéni elhelyezési terv célja, hogy elősegítse a gyermek saját családjába történő visszahelyezését és ehhez meghatározza a szükséges feltételeket. A gyámhivatal által elfogadott egyéni elhelyezési terv tartalmazza a gyermek és a szülő, vagy az erre feljogosított más hozzátartozó kapcsolattartására vonatkozó javaslatot.¹¹

A tervben meg kell határozni a gondozott gyermek és a szülő kapcsolattartására vonatkozó elvárásokat és a kapcsolattartást segítő szolgáltatásokat (NM.141.§ (3)a)).

Az elhelyezési javaslat kialakítása során figyelemmel kell lenni a gyermek korábbi lakóhelyétől és nevelési-oktatási intézményétől való távolságra. Az elhelyezési értekezleten javasolt gondozási hely földrajzi távolsága a gyermek korábbi lakóhelyétől a kapcsolattartás gyakorlati megvalósulása szempontjából meghatározó fontosságú lehet, ezért nem elfogadható a „nincsen közelebb szabad hely” indokkal történő távoli elhelyezés.¹²

Az egyéni elhelyezési terv kidolgozása céljából összehívott értekezleten részletesen kell tárgyalni a kapcsolattartást érintő

⁹ Herczog Mária: *Gyermekvédelmi kézikönyv, KJK-Kerszöv Bp. 2001. 164.oldal*

¹⁰ Ld. Személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 15/1998. (IV.30.) NM rendelet (a továbbiakban: NM) 137.§ (1), 139.§ (2) bekezdés

¹¹ Ld. Gyer. 107.§ (1), (2) c) pont

¹² Somfai Balázs: *A kapcsolattartás PTE ÁJK Továbbképző Szekció Pécs 2004.*

lehetőségeket, körülményeket és kérdéseket. Meg kell határozni a kapcsolattartás célját, javaslatot kell adni a kapcsolattartás gyakoriságára, időtartamára, mind a folyamatos, mind az időszakos kapcsolattartás esetére. Meg kell jelölni a kapcsolattartás és a gyermek átadásának helyét, válaszolni kell arra a kérdésre maradhat-e a gyermek kettesben a szülővel, végül meg kell jelölni, kik és hogyan segítik majd a kapcsolattartást.¹³

Sok esetben sajnos az egyéni elhelyezési tervek egyáltalán nem vagy csak hiányosan tartalmaznak javaslatot a kapcsolattartási jog gyakorlására, az elvárásokra és a segítő szolgáltatásokra vonatkozóan egyaránt. Az egyéni elhelyezési terv adatlapjának kitöltése azonban nem önkéntes feladat, vagy szakmai elhivatottság kérdése, hanem jogszabály által megfogalmazott kötelesség.

A javaslat részletes kidolgozása természetesen nagymértékben függhet a szülő jelenlététől, aktív vagy passzív részvételétől. Ez azonban nem jelenti azt, hogy az akár ismeretlen helyen tartózkodó szülő esetében ne kellene javaslatot tenni a kapcsolattartás céljára és módjára, hiszen a javaslat hiánya – amellett, hogy jogsértő – az átmeneti nevelésbe vétel céljával ellentétes.

2.2. A Gyámhivatal döntése

A városi gyámhivatal a gyermekek védelme érdekében dönt az átmeneti és a tartós nevelésbe vett gyermek kapcsolattartásáról, figyelemmel kíséri az átmeneti nevelésbe vett gyermek és a szülő kapcsolatának alakulását, a szülőnek a gondozó személlyel vagy intézménnyel való együttműködését (Gyvt. 109.§ f), g)).

Az átmeneti nevelésbe vételt elrendelő határozat rendelkező része a 14. §-ban foglaltakon kívül tartalmazza: a gyermek és a szülő, valamint az arra jogosult más hozzátartozó kapcsolattartására vonatkozó rendelkezést és a szülő figyelmeztetését a Gyvt. 78.§ (2) és (3) bekezdése, továbbá a Csjt. 48/A. §-a szerinti jogkövetkezményekre (Gyer.102.§ (1) e)).

a) Döntéshozás

Az, hogy a kapcsolattartás hárompólusú jogviszonyában a gyermeket gondozó nevelőszülő vagy gyermekotthon vezető közfeladatot ellátó személy, nemcsak a büntetőjogi védelem, hanem a jogok és kötelezések szempontjából is számos sajátosságot eredményez.

Elsőként fontos leszögezni, hogy a kapcsolattartási jog kérdésében való döntéshozatali mechanizmus során nem beszélhetünk a felek egyezségkötéséről.

Egyrészt azért nem mert a Csjt. a szülők megegyezésének hiányában utalja a gyámhatóság hatáskörébe kapcsolattartásról szóló döntést, érzékeltetve ezzel, hogy egyezségkötést kapcsolattartás kérdésében csak szülők között preferál.

Másrészt, – bár a Gyer. 30.§ (1) bekezdése elsősorban egyezség létrehozását javasolja, de továbbra is a családban élő gyermekek vonatkozásában – a Gyvt. egyértelműen és első körben a gyámhivatal hatáskörébe utalja a döntési jogot, illetve kötelezettséget.

¹³ Gyermekvédelmi nyilvántartás 5. számú adatlapja

Harmadrészt a gyámhivatal csak az átmeneti nevelésbe vétellel egy időben rendel gyámot, így a kapcsolattartási jog biztosítására e határozat kézbesítésének másnapjától kötelezett személy korábban nem lehet jogosult egyezségkötésre.

Végül – azt gondolom – a közfeladatot ellátó személyek jogai és kötelességei valamint az átmeneti nevelésbe vétel célja önmagában kizárja – e jogkérdésben – a felek „önrendelkezési” jogát.

Mindez persze nem jelenti azt, hogy az egyéni elhelyezési terv kidolgozásakor a meghívottak ne mondhatnák el javaslatukat, ne lenne célszerű részletesen megbeszélni a gyermek érdekét szolgáló kapcsolattartás kérdéseit. Ugyanakkor nem beszélhetünk a felek döntési, illetve szerződési szabadságáról, sem a közfeladatot ellátó – és még ki sem rendelt – gyám vagy nevelőszülő oldalán, sem a gyermekvédelemi szakellátásba „kényszerült” szülő oldalán, még akkor sem, ha tudjuk, hogy ezt a szabadságot még a szülők esetében is korlátozza a gyermek érdeke. (Csjt. 1.§ (1) bek.)

Az elhelyezési tervet – amennyiben – a gyámhivatal elfogadja, dönt a kapcsolattartásról, amely döntés az átmeneti nevelésbe vételt elrendelő határozat részét képezi. A gyámhivatal annak a kötelezettségének, hogy a gyermeket és szülőjét meghallgassa eljárása során általában az értekezleten való részvétellel (szükség esetén ezt követően) tesz eleget, ahová a szülőt és a gyermeket a szakszolgálat köteles meghívni.¹⁴

A gyámhivatal kapcsolattartásról szóló döntését a gyermek, szülő meghallgatása, a családdal foglalkozó családgyógyász, egyéb szakemberek véleménye valamint az egyéni elhelyezési tervben foglalt javaslatok alapján hozza meg.

b) Döntés a szülő kapcsolattartásáról

A Gyvt. a városi gyámhivatal feladatkörébe sorolja az átmeneti nevelésbe vett gyermek kapcsolattartásáról való döntést, a Gyer. pedig az átmeneti nevelésbe vételt elrendelő határozat tartalma között említi a kapcsolattartásról szóló rendelkezést.

Ma találkozni a gyakorlatban olyan átmeneti nevelésbe vételről szóló gyámhivatali határozattal, amelyik a „szülő kapcsolattartásra irányuló kérelme hiányában” nem dönt a kapcsolattartásról és elfogadja az ilyen indokkal kapcsolattartásra javaslatot nem tartalmazó, kitöltetlen egyéni elhelyezési tervet.

Az átmeneti nevelésbe vétel – elméletileg – addig biztosítja az egyéni elhelyezési terv szerint a gyermekotthon nyújtó ellátását, amíg a gyermek családja képessé válik a gyermek visszafogadására (Gyvt 77.§ (3) bek). A gyermekjóléti szolgálat családgyógyászja a személyes segítő kapcsolat keretében a szülő és a gyermek kapcsolatának helyreállításában, valamint a folyamatos kapcsolattartásuk segítésében teljesíti a családgyógyászást. (NM.23.§ (4)a)).

A kérdés csak az, hogy mindez kapcsolattartás szabályozásának hiányában hogyan képzelhető el.

Továbbá, ha a Csjt. 48/A. § (1) és (2) bekezdésében foglalt jogkövetkezményekre (örökbefogadhatóvá nyilvánítás) a szülőt az átmeneti nevelést elrendelő határozatban figyelmeztetni kell, elkerülhetetlen – kérelem nélkül is – szabályozni a szankciók elkerülését biztosító magatartást – jelen esetben a szülő-gyermek kapcsolattartását – is.

A gyámhivatal az átmeneti nevelésbe vett gyermeket örökbefogadhatónak nyilvánítja, ha a szülő gyermekével önhibájából egy éve nem tart rendszeres kapcsolatot, életvitelén, körülményein nem változtat, és emiatt az átmeneti nevelés nem szüntethető meg.

A gyámhivatal az átmeneti nevelésbe vett gyermeket örökbefogadhatónak nyilvánítja abban az esetben is, ha

- a szülő lakó- és tartózkodási helyét az új lakó- és tartózkodási helye hátrahagyása nélkül megváltoztatja, melynek felderítésére irányuló intézkedések fél éven belül nem vezetnek eredményre, vagy
- a szülő fél éven át gyermekével semmilyen formában nem tart kapcsolatot.¹⁵

Végül, a kapcsolattartás gyámhivatali határozatban történő szabályozása esetén lehet csak értelme annak, hogy a gyámhivatal az átmeneti nevelésbe vett gyermek – szülő kapcsolatát, a szülőnek a nevelőszülővel, gyermekotthonnal, illetve fogyatékosok és pszichiátriai betegek otthonával való együttműködését, továbbá a szülő magatartásában, életvitelében és körülményeiben beálló változásokat folyamatosan figyelemmel kíséresse. (Gyvt. 78.§ (1) bek.).

A jogalkotó szándéka a fentiek összefüggésében – álláspontom szerint – tehát az, hogy a gyámhivatalnak szülő-gyermek kapcsolattartás kérdésében átmeneti nevelésbe vétel során – erre irányuló kérelem hiányában is – döntenie kell. A döntésnek pedig megalapozottnak és részletesnek kell lennie.

c) Határozat tartalma

A gyámhivatal, illetőleg a bíróság a kapcsolattartást elsősorban egyezség létrehozásával – tárgyalás megtartásával – rendezi. Ennek során a szülő és más kapcsolattartásra jogosult a folyamatos és az időszakos kapcsolattartás gyakoriságáról és időtartamáról, a gyermek átadásának és visszaadásának helyéről, idejéről és módjáról, a kapcsolattartás elmaradására vonatkozó értesítési kötelezettségről, az elmaradt kapcsolattartás pótlásáról, valamint – szükség szerint – egyéb formáiról megegyezhetnek. A kapcsolattartást akadályozó körülményekről a felek lehetőleg írásban kötelesek tájékoztatni egymást. A jogosultnak fel nem róható okból – így különösen a betegség, indokolt külföldi tartózkodás, vagy a rendkívüli munkavégzés miatt – elmaradt kapcsolattartást pótolni kell, feltéve, hogy a jogosult a kapcsolattartást szabályozó határozatban foglaltak szerint eleget tett előzetes értesítési kötelezettségének, illetve az előre nem látható akadályok felmerülését utólag igazolja (Gyer. 30.§ (1), (2) bek.).

¹⁴ Ld. Gyvt. 82.§ (1), NM. 137.§ (11), 139.§ (1) bekezdés

¹⁵ Ld. Csjt. 48/A. § (1), (2) bekezdés

A Gyer. 30.§ (6) bekezdése szerint a kapcsolattartás engedélyezése tárgyában hozott határozat rendelkező részének a 30.§ (1), (2) és (4) bekezdésben meghatározottakat is tartalmaznia kell.

A gyámhivatalok gyakorlata nem egységes abban sem, hogy az átmeneti nevelésbe vett gyermek kapcsolattartását rendező gyámhivatali határozatnak mit kell tartalmaznia. Nézetem szerint, az idézett 30.§ (6) bekezdés értelmében, a kapcsolattartás engedélyezése tárgyában – azaz, az arról való rendelkezés során, ami az átmeneti nevelésbe vételnél feltétel – a gyámhivatalnak minden esetben a 30.§ (1),(2) bekezdéseket, egyezség esetén a (4) bekezdésben meghatározottakat is bele kell foglalnia határozatába.

Ez azt jelenti, hogy:

- mind a családban nevelkedő gyermek szüleinek egyezsége,
- mind a családban nevelkedő gyermek szüleinek egyezsége hiányában, valamint
- az átmeneti nevelésbe vett gyermek

kapcsolattartásáról rendelkező gyámhivatali döntésnek tartalmaznia kell:

- a folyamatos és az időszakos kapcsolattartás gyakoriságáról és időtartamáról,
- a gyermek átadásának és visszaadásának helyéről, idejéről és módjáról,
- a kapcsolattartás elmaradására vonatkozó értesítési kötelezettségről,
- az elmaradt kapcsolattartás pótlásáról,
- valamint – szükség szerint – a kapcsolattartás egyéb formáiról

szóló rendelkezéseket, továbbá azt, hogy

- a felek a kapcsolattartást akadályozó körülményekről lehetőleg írásban kötelesek tájékoztatni egymást.
- a jogosultnak fel nem róható okból – így különösen a betegség, indokolt külföldi tartózkodás, vagy a rendkívüli munkavégzés miatt – elmaradt kapcsolattartást pótolni kell, feltéve, hogy a jogosult a kapcsolattartást szabályozó határozatban foglaltak szerint eleget tett előzetes értesítési kötelezettségének, illetve az előre nem látható akadályok felmerülését utólag igazolja.

A gyermek látogatását, az eltávozás és a szabadság engedélyezését – ugyanis – a gyámhivatal határozata alapozza meg.

Érdeemes megjegyezni, hogy a kapcsolattartásra jogosult személy számára a gyámhivatal határozata az elsődleges támpont, „tájékoztató” arra vonatkozóan, hogy mit tehet, illetve kell tennie a gyermekkel való kapcsolattartás érdekében. Éppen ezért a részletes szabályozás mellett, indokolt lenne, hogy a gyámhivatali határozatok tartalmazzák minden esetben a kapcsolattartás egyéb formáinak (levelezés, telefonos kapcsolat, ajándékozás,

csomagküldés) felsorolását, tudatosítva és erősítve ezzel a jogosultban a kapcsolattartás lehetőségeinek tárházát.¹⁶

A városi gyámhivatalok több megyében a kapcsolattartás kérdését a gyermekotthonok házirendjére való utalással rendezik. Félreértésre adhat okot a családjogi kommentár azon mondata, amely szerint az átmeneti nevelt gyermek-szülő kapcsolat tartását a gyámhatóság az intézet rendjéhez igazodóan határozza meg.¹⁷ Ez a mondat azonban nem azt jelenti, hogy a gyámhivatalnak elég a házirendre utalnia, csak azt, hogy a házirendben előírtakat külön nem, illetve azzal összhangban kell rendelkeznie. A házirendek nem az egyes gyermek és hozzátartozója közötti kapcsolattartás formáit, a kapcsolattartás gyakoriságát, vagy időtartamát szabályozzák, csupán a kapcsolattartásra, a látogatás rendjére, az intézetből történő eltávozás és visszatérés rendjére vonatkozóan tartalmaz előírásokat.

Komoly mulasztást követ el tehát az eljáró gyámhivatal, ha a kapcsolattartásról szóló döntése nem tartalmaz rendelkezést minden szükséges részletre vonatkozóan, esetleg csak a házirendre utal vagy épp „kérelem hiányában” egyáltalán nem rendelkezik a kapcsolattartásról.

Végül nem mellékes leszögezni, hogy eredményes együttműködést a szülőtől a gyámhivatali határozat vonatkozásában csak akkor várhatunk el, ha az jól kidolgozott, kellően részletes, megalapozott és a gyakorlatban teljesíthető illetve teljesítendő rendelkezéseket tartalmaz.

Nem szabad elfelejteni, hogy a kapcsolattartás az átmeneti nevelésbe vétel során nem pusztán azt a célt szolgálhatja, hogy ne szakadjon meg a kapcsolat a gyermek és szülője között, hanem azt is, hogy alakuljon ki olyan kapcsolat közöttük, amivel a szülő újra képessé válhat arra, hogy gyermekét saját háztartásában nevelje, gondozza.

Tehát elsődleges cél e személyek vonatkozásában nem az „általános” kapcsolattartási jog gyakorlása, hanem olyan kapcsolat ápolása, amelynek sikerén múlhat az, hogy a gyermek visszakerülhet a családjába vagy sem. Ezzel a kapcsolattartás Gyer.-ben megfogalmazott célja, hogy a gyermek és a szülő, valamint a más kapcsolattartásra jogosult közeli hozzátartozó közötti családi kapcsolatot fenntartsa, továbbá az arra jogosult szülő a gyermek nevelését, fejlődését folyamatosan figyelemmel kísérje, tőle telhetően elősegítse – az átmeneti nevelésbe vett gyermekek esetében kiegészül a vérszerinti családba való visszahelezés céljával.

Dr. Somfai Balázs

¹⁶ Somfai Balázs: A kapcsolattartás PTE ÁJK Továbbképző Szekció Pécs 2004.

¹⁷ Csüri, Filó–Somfai, Katonáné, Mécsné, Sári, Sebestyén: A családjogi törvény magyarázata KJK-KERSZÖV Bp. 2002. 1030. oldal